

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Марий Эл

Отдел образования Администрации Моркинского муниципального района

МОУ "Кумужьяльская основная общеобразовательная школа"

РАССМОТРЕНО

на заседании методического
совета руководитель МО

Г.П. Декина /Декина Г.П./

Протокол №1 от 30.08.2023г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

А.И. Ахметова /Ахметова А.И./

30.08.2023г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор МОУ

«Кумужьяльская основная
общеобразовательная школа»

Г.В. Семенова /Семенова Г.В./

Приказ №36 от 31.08.2023г.

АДАптированная РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной (марийский) язык»,

«Родная (марийская) литература»

для 5 класса

Составитель: Яковлева Христина Владимировна
учитель иностранного (английского) языка,
родного (марийского) языка и литературы

д. Осипсола 2023г.

УМЫЛТАРЕН ВОЗЫМАШ

Марий йылме дене туналтыш класслан примерный программе тун шинчымаш федеральный кугыжаныш тунеммаш стандартын йодмыжо шотыш налалтын, образовательный программын чоналтмыжлан келыштаралтын да виктаралтын:

- тунемше-влакын корго-чон поянлыкштым, чон - моторлыкштым пойдараш;
- илыш умылымашыжым, шкем ен коклаште кучен моштымашыжым, пусо уш-акылым вияндаш;
- шкевужа тунеммашлан, шинчымашым келгемдашлан негызым пышташ, тидыже тунемше-влакым чын илыш корныш лукташ йонештарышаш;
- тунемше-влаклан творчески кушканышт полшышаш;
- тазалыкштым аралаш да пенгыдемден кодаш.

Кумда элыштына турло йылман калык-влак илат, нуно шочмо йылмышт дене изинекак пайдаланат.

Шочмо йылме шкежат икымше класс гычак предмет семын туныкталтеш. Арамлан огыл шочмо йылмым каласен мошташ лийдыме мастар туныктышо манят. Марла умылтарымым йоча каньылыррак да писынрак авалта, уш- акылжымат куштылгыррак виянда. Шочмо йылмыж дене ойлымыж годам икшыве кугу нелылыкым ок шиж. Уроклаште тудо литератур йылмым вашлиеш, ава шор дене толшо мотор йылмын нимучашдыме сораллыкше ден юзо вийжым шке шум-чонышкыжо шындара.

Туналтыш школ - йочан илышыже йоршеш у да ушанле илыш тошкалтыш. Школышто тунемаш туналмыж дене тудо тыглай икшыве огыл, а тунемше чап лумым налеш.

Ончыко ошкылым ыштымаште тунемшын уш-акылжым почылтарымаш да вияндымаш рудо верым налыт. Тудын шарнен моштымашым умбакыже лывыртен шогыман. Адакше лончылен, танастарен да иктешлен сенашат кумыландаш кулеш. Тылеч поена нъоган корго чон шижмашым шкаланже нергелаш да аклен шогаш йоным ыштыде ок лий.

А школ омсам икымше гана почшо йочан пурымаштыже шочмо йылме могай сомылым шукта? Тунемаш толмешкыже, ава шор дене пырля толшо йылме дене пуртус вийым да сбраллыкшым икшыве кунар-гынат умылаш туналын, илышумылымашыже печкалтын. Тудо иктаж 3000 шомакан мутерже дене мокталтенат кертеш. Нъогана ынде йылмын полшымыж дене шке шинчымашыжым писын шараш да чулымын кумдандаш туналеш. Шочмо йылме шкежат тунемме предметыш савырна. Математика, шке йырысе туня тунемшын ончылно шке капкаштым комдык почыт. Тунем да шонкале, шонкале да тунем. А шонкалыме куралже икте - шочмо йылме. Йоча мыняр шукурак шонкала, тунар пачаш виянеш, тачысе кечын торжым да торсыржым умылен танастараш туналеш.

Йылме посна елан пубымо полек огыл. Тудо тушка илышын саскаже. Йоча, школыш толын, у ешыш - коллективыш ушна. Тыштыже ваш умылымаш, ваш келшымаш гына куанле ончыкылыкым сора.

Марий йылме **предметын ойыртемалтше могыржо**. Туныктымаш цель ден задачыже-влак.

Шочмо марий йылмым туныктымаште тыгай **цель-влак** шындалтыт:

- йылме наука нерген тун умылымашым пуаш;
- йочан кутырымо да возымо йылмыжым лывырташ.

Цельыш шуаш тыгай **задаче-влакым** шындыман:

- шочмо йылмын поянлыкше нерген шинчымашым пуаш;
- шке гыч текстым чонаш туныкташ;
- шке йылмым тузаташ ужаш.

Йоча теве мом ыштен моштышаш:

- сайын лудшаш;
- чаткан возыпшш;
- мутер-влак дене пайдаланышаш. Туныктымашын пайдаже:
- шочмо йылме тун предметак лийын кодеш;

- тунемшын кумылжо нолталтеш.
- шочмо Йылмын ямже тудын дек корным муэш;
- йоча марла устан ойлаш тунемеш;
- йоча моло предметым сайын тунемаш туналеш,

Марин йылмым тунеммашын лектышыже тыгай лийшаш:

- шотан айдемым шуарен кушышаш;
- йылме ек-влак кокласе вашкыл кучымо тун йоныш савырнышаш;
- йочан йылме культуржо вияншаш;
- йылмын поянлыкшым кучылт моштышаш;
- ваш-ваш кутырен, диалогым чонен моштышаш;
- шке возымым терген моштышаш.

ТУНЕММЕ ИЙ МУЧАШТЕ ЙОЧА МОМ ПАЛЫШАШ ДА ЫШТЕН МОШТЫШАШ

Тунемше мут ужаш-влакым: мутвожым, мутмучашым да суффиксым палышаш, ойлымаш ужаш гыч лум мутым, пале мутым, глаголым, почеш мутым, главный член гыч подлежащий ден сказуемыйым да второстепенный член-влакым шинчышаш;

- арун да чаткан. йонылыш деч посна ончен возен налшаш, серыме писылык тыгай лийшаш: икымше пелииыште 1 минутышто 35 буква, кокымшо пелииыште - 45 буква; 50 - 55 шомакан диктантым серышаш; возен налме да диктовка почеш серыме годым тунемме орфограмм-влакым шекланышаш, мутлан: пенгыде да нушкыдо согласный йук-влакым чын ончыктымаш, турлын йонгалтше йонгыдо да пич согласный-влакым ик семын серымаш, ударенийдыме о, о, е гласный мучашан турло ойлымаш ужашым гармоний закон дене келыштарымаш, почеш мутым посна возен ончыктымаш да молат;
- предложений мучашеш интонаций дене келшышын точкым, вопросительный да восклицательный знакым шындышаш;
- схеме дене келшышын фонетический лончылымашым ыштышаш;
- раш морфеман мутым состав шот дене лончылышаш;
- ойлымаш ужаш-влакым нунын грамматический ойырте-мыштлан энгертен палышаш, мутлан, лум мут предметым ончыкта, тудо числа да падеж дене вашталтеш;
- предложенийыште мут-влакын икте-весе дене кылдалт-мыштым палемдышаш, мут сочетаний-влакым ойырен лукшаш;
- предложенийым синтаксис могырым лончылышаш, тун да второстепенный член-влакым ойырышаш да йодыш почеш шомак-влак кокласе кылым рашемдышаш;
- тушкан ыштыме 3-4 пунктан план почеш 50 - 60 мутан изложенийым серышаш;
- пырля чонымо план почеш 9-10 предложениян (50 - 60 мутан) сочиненийым возышаш

ТУНЕМШЕ – ВЛАКЫН ШИНЧЫМАШЫШТЫМ АКЛЫМЕ НОРМО – ВЛАК.

Диктант тыге аклалтеш:

«5» отметке шындалтеш:

диктантыште йонылыш ден торлатымаш уке, пашам чаткан, каллиграфийын йодмыжым эскерен возымо (буква-влакым икте-весьшт дене чын ушымо, кулеш наре шорын возымо, икгай кугы-тан, лопкытан улыт да молат).

Ик графический йонылышым торлатымылан «5» отметкым шындаш лиеш.

Южгунам каллиграфий нормо деч коранме, тыгак ик торлатымаш уло (киен кодшо буквам шындыме, йонылыш возымо буквам торлымо да т.м.). Туге гынат «5» отметкым пындаш лиеш.

«4» отметке шындалтеш:

диктантыште 1-2 орфографический (фонетико-графический) да 1 пунктуационный але 1 орфографический да 2 пунктуационный йонылыш уло. Пашам чаткан возымо, но каллиграфий нормо деч изиш коранме. Могай-гынат ешартыш ик торлатымаш лийын кертеш.

«3» отметке шындалтеш:

диктантыште 3-5 орфографический (фонетико-графический йонылыш уло, вариант турло лиеда: а) 3 орфографический да 2-3 пунктуационный, б) 4 орфографический да 2 пунктуационный, в) 5 орфографический да 1 пунктуационный йонылыш. Пашам амыртыл возымо, каллиграфии нормо деч кугун торлымо. Могай-гынат ешартыш ик торлатымаш лийын кертеш.

«2» отметке шындалтеш:

диктантыште 5-7 орфографический (фонетико-графический) йонылыш уло. Пашам амыртыл возымо, каллиграфии нормым чот пудыртымо.

Диктантыште йонылыш тыгай лиеда: мутым возымо годым орфографий правилым шотыш налме огыл, мутышто буквам кодымо але йонылыш возымо, мутым весе дене алмаштыме, тиде классын программыжлан келшыше препинаний знак уке, шарнен шогаш учебникыште лумын ойырен палемдыме мут-влакым йонылыш возымо.

Диктантыште йонылышлан ок шотлалт:

- 1) йонылыш дене кылдалтше орфографий ден пунктуации правилым тиде классыштат, ончычат тунемын огытыл;
- 2) предложений мучаште ик гана точкым шындыме огыл, но вес предложенийысе икымше мутшым кугу буква дене туналме;
- 3) ик мут олмеш весым возымо, но шонымаш ок вашталт
- 4) мутвожысо пытартыш согласныйым вес корнып вончыкта-рыме, но мутым слоглан чын шелме.

Диктантыште ик йонылышлан шотлалтеш:

- а) кок икгай орфографический але фонетико-графический торлатымаш;
- б) кок икгай пунктуационный йонылыш;
- в) ик мутышто пачаш-пачаш ыштыме йонылыш; мутлап, *кор-мыжташ* мутым кок гана кучылтмо, кок ганажат ж олмеш ш буквам возымо;
- г) кок изи йонылыш. Изи йонылышыжо тыгай: а) мутышто ик буквам почела возымо (мутлап, *тааче*); б) мутым ик корно гыч ве-сыш вончыктарыме годым кокымшо ужашыжым возыде кодымо; в) предложенийыште ик мутымак кок гана (почела) возымо; г) мутым возен пытарыме огыл.

Йоча-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым тергаш эртарыме тыглай (текущий) да иктешлыше письмешшй пашалан текстым учебник але доска гыч монь возен налмым аклыме годым отметкылык тыгай нормо кучылталтеш:

Отметке	Тынар <i>орфографический</i> да пунктуационный йонылыш лийын кертеш
«5»	Уке
	Ик графический экшык лийын кертеш
«4»	1 йонылыш да 1 торлатымаш
«3»	1 йонылыш да 1 торлатымаш
«2»	3 йонылыш да 1-2 торлатымаш

Грамматический лончылымашан заданий (2-3 лийын кертеш) диктантын текстше але возен налшац текст дене, грамматике да арун возымаш шотышто тунемме материал дене кылдалтшаш. Моланже раш: нуно тунемме грамматический материалым йоча-влакын кузе умылымыштым пален налаш, ойлымо да возымо годым шке шинчымашыштым кузе кучылт моштмаш годым тергаш полшат.

Грамматический заданийым шуктымым аклыме годым теве мом шотыш налаш кулеш: «5» отметке чыла заданийым йонылыш деч посна шуктышо, определений ден правилым сайып умылен налым ончыктышо, пашам ыштыме годым шинчымашым шкевуя кучылт моштышо тунемшылан шындалтеш.

«4» отметке правил ден определенийым сайын умылым ончыктышо, мут ден предложенийым лончылымо годым шке шинчымашыжым кучылт моштымо да заданийын 3-4 деч шагал огыл ужашыжым чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

«3» отметке тунемме материалын икмыняр ужашыжым палымым ончыктышо, заданийым пелыж деч шагал огыл чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

«2» отметке тунемме материалым начарын палыше, грамматический заданийын шукурак ужашыжым шуктен кертдыме тунемшылан шындалтеш.

Мутер диктант тергыме тыглай (текущий) паша семын эртаралтеш. Текстш угларак неле шомак-влак пурталтыт (нуным кажне классын программыштыже пуымо).

Мутер диктантлан отметке тыге шындалтеш:

«5» отметке - йонылышдымо пашалан.

«4» отметке - 1 йонылышлан да 1 торлатымашлан.

«3» отметке - 2 йонылышланда 1 торлатымашлан.

«2» отметке - 3-5 йонылышлан

«1» отметке - 6 деч шуко йонылышлан.

Тунемше-влакын шонымым курылте возен моштымыштым тергаш лумын паша ышталтеш. Тиде возаш тукуктышо **изложений да сочинений**. Нунылан ик шагат деч шагал огыл ойыралтшаш. Чырыкыште возаш туныктышо 3-4 творческий пашам ыштыкташ кулеш.

Изложенийлык текстын кугытшо нылымше чырыклан тыгай:

III классыште - 50-60 мут.

Изложенийлан текстым тун шотышто каласкалыше (повествовательный) содержанияным налыт. III классыште суретлыман да шонкалымашан ужаш пурталтеш.

Темыжат, содержанияйжат воспитательный задачым шукташ полшышт да йоча-влаклан умылаш куштылго лийышт.

I Сочиненийын кугытшо - 9-10 предложений (50-60 мут). Сочиненийлан ойырен налме теме илыш дене кылдалтшаш. Йоча-влакын илышыштан, пашаштан да кумылыштан лишыл лийшаш. Содержанийжым нуно куштылгын умылен кертшыт, текстын чоналте радамже раш лийже, йылмыжат йочан ийготшылан келшыже.

Изложенийым (сочиненийым) аклыме годым тун шотышто теве мо шотыш налалтеш: изложенийыште текстым кулеш наре тич машын, радам дене почын пуымо мо, сочиненийыште могай текст шочын; йылме ойыртмемже могай: мутым чын кучылтмо мо, мут сочетанийым, предложенийым кузе чонымо, орфографий могырым возымашышт могай. Изложений ден сочиненийым тергыме годым ик отметке шындалтеш, тудо пашан чыла могыржым авалген иктешла.

«5» **отметке шындалтеш:** авторын текстшым изложенийыште чын да радам дене каласкален лекме, сочинений темым сайын почын пуымо, мут кучылтмаште, мут сочетаний ден предложенийым чонмаште йонылыш уке, тыгак орфографический йонылыш деч поена возымо (1-2 торлатымаш лийыл кертеш). «4» **отметке шындалтеш:** авторын текстшым изложенийыште чын, кулеш наре тичмашын каласкален лекме, сочинений темым почын пуымо, но шонымым каласкалыме радам изиш лугалтеш, фактам кучылтмаште да йылме шотышто 2-3 йонылыш, тыгак 1-2 орфографический да 1 пунктуационный йонылыш, 1-2 торлатымаш уло.

«3» **отметке шындалтеш:** изложений годам авторын текстше деч, сочинений годым теме деч изиш коранме, шонымым каласкалыме радам изиш лугымо, 2-3 предложенийым йонылыш чонымо, шагай мутым шуко кучылтмо (мутер нужна), содержанияй да йылме шотышто 3-6 йонылыш, тыгак 3-5 орфографический, 1-2 пунктуационный йонылыш, 1-2 торлатымаш уло.

«2» **отметке шындалтеш:** изложений возымо годым авторын текстше деч, сочинений годым теме деч чотак коранме - кулешан эпизодам, тун ужашым, тун шонымашым да монь монден кодымо; шонымым кадаскалыме радамым луген пытарыме, ужаш ден ужаш, предложений ден предложений коклаште кыл уке, содержанияй да йылме шотышто 6 деч шуко йонылыш, тыгак 6 деч шуко орфографический, 3-4 пунктуационный йонылыш, 3-5 торлатымаш уло.

Изложений ден сочинений туналтыш класслаште ты пашалан туныктымо шот дене эртаралтыт, садлан начар отметке иктешлыше (итоговый) контрольный изложенийым возымо годым веле шындалтеш.

Марий йылме ден йылмым лывыргытамаш (34 шагат)

Мом тунемман

Тунеммым ушештарынамаш да иктешлынамаш.

Предложенийыште тун член-влак: подлежащий, сказуемый. Мут-влак кокласе кылым йодыш почеш рашемдынамаш. Каласыме цель дене турло улшо предложений-влак. Восклицательный да восклицательный огыл предложений-влак.

Лум мут, пале мут ден глагол-влак, нунын йодышышт. Кумдан кучылталтше почеш мут-влак.

Йук ден буква-влак. Йотированный букван шомак-влак. **Ф, х, ц, щ, б** йукан мут-влак. Йонтыдо да пич мужыран согласный-влак. Ударениян да ударенийдыме слоган шомак-влак.

Предложений. Предложенийыште тун член-влак: подлежащий ден сказуемый. Подлежащийын лум мут дене, сказуемыйын глагол дене каласалтмышт. Предложенийыште второстепенный член-влак (кажныже посна огеш лончылалт). Второстепенный член-влакын лум мут да пале мут дене каласалтмышт.

Мут сочетаний. Мут сочетанийыште шомак-влакын икте-весе дене кылдалт шогымышт.

Лум мутым, пале мутым, глаголым да почеш мутым кучылтын, предложений-влакым чоннамаш. Главный членан предложений-влакым второстепенный член дене шарынамаш.

Предложений ден мут.

Мутын составше. Предложенияыште икгай вожан лум мутым, пале мутым да глаголым эскерынамаш.

Мутмучаш. Предложенияыште лум мутын мучашыжым эскерынамаш.

Пале мутын мучаш укежым ончыктынамаш. Глаголын мутмучашыжым эскерынамаш.

Суффикс. Лум мутын **-зе (-зо, -зо) ден -маш** суффиксше-влак, нуным шомаклаште, шомакшым предложениыште эскерынамаш. Пале мутын **-се**

(-ысе) ден -ан (-ян) суффиксше-влак, нуным шомаклаште, шомакшым предложениыште эскерынамаш. Глаголын **-л ден -лан** суффиксше-влак, нуным шомаклаште, шомакшым предложениыште эскерынамаш.

Гласный йук-влак нерген ушештарынамаш. Ударениян да ударенийдыме слог-влакым ойыркалымаш. Марий йылмысе гласный йук-влакын икте-весе дене кельштаралтмышт.

Мутышто ударенийдыме пытартыш **о, о** ден **е** гласный буква-влакым возен моштынамаш, мут мучашсе ударенийдыме **о, о** ден **е** буква-влакын мутвожышто, мутмучашыште але суффиксыште лиймыштым ончыктынамаш. Лум мут, пале мут да эртыше жап гла-голышто ударенийдыме **б** гласный, мутлан: нодпо, пусо, шувырзо, йонло, нолпышто, курльо, йорльо.

Лум мут, пале мут да эртыше жап глаголышто ударенийдыме **о** гласный, мутлан: корно, поро, колызо, геройло, корнышто, тольо.

Лум мутышто, пале мутышто, эртыше жап глаголышто да почеш мутышто ударенийдыме **е** гласный, мутлан: теле, тале, куслезе, оласе, олаште, нале, дене, деке.

Ударенийдыме **о, о, е** гласный мучашан турло шомак-влакым эскерыме негызеш иктешлынамаш.

Предложений ден ойлымаш ужаш-влак. Ойлымаш ужаш-влак нерген умылынамаш. Лум мут, пале мут, глагол да почеш мут дене палдарынамаш.

Лум мут. Ик да шуко чотым ончыктышо лум мут-влак. Лум мутын падеж дене вашталтмыже. Объектым ончыктышо падеж-влак: именительный, родительный, дательный, винительный. Верым ончыктышо падеж-влак: местный, направительный, обстоятельственный.

Пале мут. Пале мутын кулешлыкше, тудын йодышыжо да кучылталтмыже.

Глагол. Глаголын жапше, тудын лица да числа дене вашталтмыже.

Лишыл значениян лум мут, пале мут да глагол улман предложений-влак дене паша. Ваштарешла значениян лум мут, пале мут да глагол улман предложений-влак дене паша.

Курылтде кутырымаш. Лудмо текстым тичмашын, туртыктен (кучыкемден) да весемден (творчески) каласкалымаш. Текст почеш шкевужа планым чонымаш. 60 - 70 шомакан текст почеш изложенийым возымаш. Темлыме тема почеш описаний да шонкалымаш сынан ойлымашым чонымаш, 10-12 предложениян (60 -70 мут) сочиненийым серымаш. Тунемме да пашам ыштыме нерген изи серышым возаш тунеммаш.

Текст. Текстын логический ужаш-влаклан шелалтмыже, кажне ужашлан вуймутым пуымаш. Туныктышын польшыжлан эртерен, сюжетан текстлан планым чоныман. Текстыште ужаш-влак кокласе кылым рашемдымаш, ужаш-влак коргышто предложений-влак кокласе кылым эскерымаш. Текстын чоналтме кышкарже: туналтыш, тун ужаш, мучаш.

Арун да чаткан возымаш

Серыме годым кучылталтше гигиенический правил-влакым умбакыже шуктен шогымаш. Возымаште букван кукшытшым да лопкытшым эскерымаш.

Нелырак изи да кугу буква-влакым серымаш, мутлан:

- 1) к, х, ж, в, б, э, д да молат;
- 2) Г, П, Т, Р, З, Е, Э, Ю, Ф, В, К да молат;
- 3) О, У, Ч, Я да молат.

Возымаште буква-влакын курылтде кушан, улан да покшелан ушалтмышт: **су, ик, аг, эс, от; ол, ля, ом, уд, на, ло, аф, кл; ое, ав.** Шомак ден предложений-влакым икшырымын да икжапыште тор (шотлымо, команде але музык почеш) серымаш.

Тунемме ий мучко чын сераш туныктышаш мут-влак

Вашкузо, вургече, ёлка, изарня, ишке (ишкылаш), йошкар (йошкарге), клат, клуб, колхоз, колызо, когорчен, кугарня, кушкыгжмо, кузо, модо, мукш, нолпо (нолпер), паренте, пинеге, пире, писте, помидор, порьенг, пуго, пукш (пукшерме), пунчо (пунчер), пызле, пычалзе, рушарня, тумо (тумер), тумыр (тумырзо), футбол, цирк, шаранте, шертне, шоло (шолер), шонанпыл, шоншо, шувыр (шувырзо), южо.

5 класс

Тема	Количество часов
Тунеммым ушештарымаш	5
Предложений	3
Предложений ден мут	3
Гласный йук нерген ушештарымаш	2
Предложений ден ойлымаш-ужаш-влак	18
Ушештарымаш	3
Всего:	34

Литератур

Тунемше – влаклан:

Дмитриев С. Д., Емельянов П. Е.

Марий йылме, 2008

Туныктышылан:

«Марий йылме программе», Йошкар - Ола, 2011

Марий йылме дене тематический план

Эртарыме жап	№ п/п	Урокын темыже
	1	Предложенийын тун членже-влак
	2	Предложений. Мут кокласе кыл
	3	Каласыме цель дене предложений-влакын турло лиймышт
	4	Лум мут, пале мут, глагол-влак, нунын йодышышт. Кумдан кучылталтше почеш мут
	5	Йук ден буква-влак
Предложений		
	6	Предложенийын тун да второстепенный членже-влак
	7	Мут сочетаний
	8	Предложенийым второстепенный член дене шарымаш
Предложений ден мут		
	9	Мутын составше. Мутвож
	10	Мутмучаш
	11	Суффикс
Гласный йук нерген ушештарымаш		
	12	Гласный йук нерген ушештарымаш
	13	Ударенийдыме гласныян шомак-влакым возен моштымаш. Ударенийдыме о, ö, е
Предложений ден ойлымаш-ужаш-влак		
	14	Ойлымаш ужаш-влак. Почеш мут
	15	Почеш мутан предложений-влак
	16	Лум мут. Лум мутын числаже
	17	Лум мутын падеж дене вашталтмыже
	18	Лум мутын множественный числаште падеж дене вашталтмыже
	19	Лум мутын именительный, родительный, винительный падеж-влак
	20	Лум мутын местный, направительный обстоятельственный падеж-влак
	21	Лум мутын падеж мучашым возымаш
	22	Лум мутын кучылталтмыже
	23	Пале мут
	24	Пале мутын кучылталтмыже
	25	Глагол нерген умылтарымаш
	26	Глаголын числаже
	27	Глаголын жапше
	28	Глаголын кучылталтмыже
	29	Лум мут, пале мут, глагол, почеш мут.
	30	Лишыл значениян лум мут, пале мут, глагол.
	31	Ваштареш значениян мут-влак
Ушештарымаш		
	32	Предложений. Мут
	33	Мутын составше
	34	Иктешлыше тергыме паша

Умылгарен возымаш

Литератур лудмаш – школышто туныктымо тун предмет кокла гыч иктыже. Шочмо марий йылмым нергелыме дене пырля тудо тунемшын шинчымашыжым ешара, уш-акылжым атыландараш полша да шўм-чон пояныкшым арун сескемдара. Литератур лудмаш урокышто тунемшын пашаже сайын кая гын, моло предмет денат йоча нелылыкым шижаш ок тўнал.

Литератур лудмаш урокышто тыгай **цель-влак** шындалтыт:

– чын, икшырымын писын, умылен да сылнын лудаш тунемаш, книгаг кумылын да йоратен лудмашке куснаш, шкевуя окымлыде лудаш тўналас, лудмо негызеш шке кутырымо да возымо йылмым лывырташ;

– сылнымутым лудшыла, уым утларак пален налаш, творческий шўлышым кугемдаш; мутын сылнылыкым шочыктышо вийжым шижаш; туныктен шогышо, тыгак научный шинчымашым темлыше текст-влак дене пашам ышташ;

– сылнымутан текстын полшымыж дене тунемаш тўналше йочан кугу тўняште шкем кучен моштымо койышыжым печкалтараш, порылык дене осаллыкым ойыркалас, шуко йылман Российыште да вес эллаште илыше калыкын тўвыраштым пагалаш кумыландаш.

Литератур лудмаш урокын эн серыпле **кўкшытан цельже**: ушан-шотан лудшым шуарен кушташ. Лудмо негызешыже йоча тек шке шинчымашыжым умбакыже нолтен шога. Чыла тышке шуаш теве мо полшышаш: кажне кечын сайынак да сайынак лудын шогаш, лудмо але колыштмо произведенийым умылымо йон-влакым пален налаш, могай у книга лекмым эскерен шогаш да шке гыч ойыркалас, лудде кодшо кечыште каньысырлыкым шижаш.

Ончыктымо цель-влакым шукташ манын, теве могай каштала гоч вончаш кўлеш:

1. Чын, икшырымын писын, умылен да сылнын лудаш умбакыже туныкташ, мо лудмым ынлен шогаш, уш-акылым чын корно дене виктараш, утларак шонкалас, шижаш, илаш туныкташ, а тидланже лудмашым да книгаг пагалаш кумыландаш. Ученик тўрло сынан книга дене палыме лийын шога гын, моло предмет денат пашажым саемден кертеш. Тунам тудо лудмашлан кора гына огыл, а у шинчымашым погышашлан кора книга-влакым ока, шке тўня умылымашыжым кугемда, шке кумылын тўрло мутерым, справочникам кычалаш тўналеш.

2. Йылме лывыртыме пашам у кўкшытышко нолталаш. Тидланже йоча мут шондыкшым сайынак пойдарышаш, марий писатель ден поэт-влакын сылнымутышт гыч кунар-гынат кўсынлышаш.

3. Сылнымут литературышто сўретлыме пўртўсын да илышын моторлыкшым, чеченлыкшым умылаш полша. Тунемше-влак литературым живопись да музык дене танастарен ончалын кертыт: поэт ден писатель-шамыч сылнылыкым мут дене тўрлат, художник-влак – чия дене, композитор-шамыч – сем дене. Марий автор-влак могай

сылнештарыме йон дене пайдаланат, палемден кодыман. Тунемше-шамыч сылнештарыме йон-влакым ойлымаштышт, возымаштышт кучылташ кумыланыт гын, путырак сай лиеш.

4. Калык ойпого да сылнымут полшымо дене йоча-шамычын шўмешышт поро шонымаш ден волгыдо шижмашым шытыктараш да вияндаш, ончыко илышлан шуарен шогаш. Сылнымутын воспитательный вийже изи огыл. Ош тўняште шкем кузе шот дене кучаш, мом ышташ ок йоро, а мом ышташ лиеш да кўлеш, илаш вийым мо пуа? – тыгай да моло йодышлан вашмутым лудмо да лончылымо текстлаште муаш лиеш.

Лудмаш урокын эше **тыгыдырак сомлжат** шагал огыл:

- марий писатель ден поэт-влак нерген уым пален налаш;
- тўрло жанран произведений-шамычым ойыркалаш;
- лудмо да лончылымо сылнымутышто сўретлыме персонажын образшым лончылаш, сай але уда койышыжым аклаш;
- ойлымаш ден почеламутын ойыртомжым шижаш тўналаш;
- текстын сорал йылмыжым аклаш;
- порылан куан шижмашым, удалан келшыдыме койышым шочыкташ;
- монгышто книгаг шкевуя лудмашке шуаш.

Литератур лудмаш программе тўн шотышто марий калыкын ойпогыжлан да сылнымут мастар-влакын мурсаскаштан энерта. Тудо кугурак класслаште литератураг тунеммашын тўналтышыже лиеш. Тунемме книгашке пурышаш текст-шамыч социальный, этический да эстетический сынан улмышт дене чумыралтыт. Нуно шочмо элым, калыкым, йылмым йоратыше тукымым ончен куштымаште кугу суапым ыштышаш улыт.

Лудаш да сылнымут лончылаш урокын углак жапше (30 -35 минут) ойыралтшаш.

Литератур лудмаш урокын лектышыже

Колыштмаш (аудирований). Йўкандыме ойым але вес енын лудмыжым колыштын да колын моштымаш.

Лудмаш. Темлыме кугытан да жанран текстым лудмашын молан кўлмыжым да кузе лудшашым (икымше гана шкалан пален налаш але ойыркален лудаш) рашемдымаш. Шўлышым чын пайлен, йўкым иземден-кугемден, вичкыжемден-кўжгемден, шуйдарен-кўчыкемден лудмаш, кажне йўкым раш каласымаш (дикций). Лудшыла, логический паузым, ударенийым да интонацийым эскерымаш.

Кутырымаш. Коктын але шукын кутырымо годым тыматлын мутланымаш, йодыш-влакым пуэн моштымаш. Шке ойлымо годым (монолог) сылнештарыме йон-шамыч дене (та%аастарымаш, метафор да молат) пайдаланыман, шке шонымашым мут дене тўрлыман,

кутырымашым мастарын чоныман да вес енын ойлымаштыже тўн шонымашым ойырен моштыман.

Лудмашын тўрло шорынжо. Ойлымаш почеламут, басня, тыглай статья-влак дене паша. Тидын годым тыгай моштымаш шуаралтшаш: сылнымутышто да научно-популярный сынан текстыште кучылтмо сылнештарыме йон-шамычым ончыктымаш; авторын возымаштыже мо-мо сўретлалтмым радамлымаш; писательын шкенжын кузе шонкалымашыжым тогдайкалымаш; текстыште ончыктымо эн рўд шонымашым рашемдымаш. Ученик книган шинчымаш памаш улмыжым умылышаш. Ынде тудо шкежат тунемме, сылнымутан да справочный книга-влакым ойркалышаш: молан манаш гын, икшывылан п°леклыме литератур библиотекыште пеш шуко тўрло улыт. Монгышто шке гыч лудшаш книга-влак программыште палемдалтыныт. Туге гынат йоча шке кумылын вес савыктышыMAT лудын сена. Но тидын деч ончыч туныктшын канашыжым налшаш.

Тунемше мом лудшаш. Монгышто могай книга-влакым лудаш кўлмым кажне класслан темлыме списке ончыкта. Тыште книган сораллык да шўм-чон поянлык тўняшке нангайышашыштым шотышко налме. Ойырымо книга-шамыч тема да жанр шот денат тўрло улыт. Ийготлан кельштарыме амал дене нуно класс еда шелалтыныт. Внеклассный лудмаш урок-шамыч шагал эртаралтыт, туге гынат ученик-влак эре лудын шогат. Тыгодым мом да кузе лудмыштым туныктышо эскерен да вуйлатен шогыде ок керт.

Литературоведческий ямдылалтмаш. Литературын тўрло жанрже: ойлымаш, почеламут, басне, научно-популярный статья (кутурак класслаште: повесть, поэме, драме да молат). Йылмыште кучылталтше сылнештарыме йон-влак танастарымаш, метафора, гипербола да молат.

Лудмо негызеш эртарыме творческий паша. Лудмо да лончылымо сылнымут йочан тунеммаштыже творческий кышам кодышаш. Лудмаш урокышто налме шинчымашын саскаже кузе палдырнен кертеш? Роль дене лудмаште, сценкым модын ончыктымаште тунемшын умылымашыже утларак почылт сена.

Текстым ученик кузе умылен, тидым тудо мут дене сўретлымаште ончыктен кертеш, лудмо текстын содержанияжым тўрлын-тўрлын каласкалымаш пайдале: герой лўм дене, писатель лўм дене, вес персонажын лўмжо дене авторын серымыжлан энертен, йоча тыгайрак текстым шке гычат чонаш тўнал кертеш.

Литератур лудмаш предмет туныктымашын кўлешлыкше Литератур лудмаш урокын пайдаже аклаш лийдыме: тудо тунеммаштат, шкем илышлан шуарен куштымаштат ўшанле ошкыл лийын да лийшаш. Сылнымутын юзо вийже мучашдыме. Лач тудо тачак ок палдырне гынат, йоча-влак дек эркын-эркын миен шуэш; садыгак ученик-влакын уш-акыл виандыме да шуарыме корныштак лиеш.

Литератур лудмаш урокышто икшыве шочмо калыкнан эртыме корныжым, тўвыражым, йўлажым, этический да эстетический поянлыкшым пален налеш. Тиде веле огыл. Мемнан пелен тыгаяк шотан вес калык-шамыч илат да тыршат. Умбакыракат ончалаш лиеш. Тўнямбалне эшеат шуко калык уло. Кажныжын ятыр сай могыржо вашлиялтеш. Шке да вес калыкым аклыме да умылымо шижмаш изинекак нерештшаш да иланышаш.

Тунемме планыште литератур лудмашын верже.

Литератур лудмаш урок арнялан икыт эртаралтеш. Тунемме ий мучко 34 шагат погынышаш.

Литератур лудмаш урокын лектышыже могай лийшаш

Ушан-шотан айдемым шуарен куштымашым шотышко налеш гын, литератур лудмаш урокышто тунемме негызеш теве мо рашемдалтшаш:

– сайын тунеммаште да шкем умбакыже вия%одымаште лудмашын кугу польшыжым шижын шогымаш;

– тўня илышым да шкемым шке пален налеш манын, эре лудын шогаш кўлым ушышто чарныде кучымаш;

– Марий Элысе, Российысе да вес элысе кугезына-влакын полеклыме уш-акыл поянлыкышт дене палыме лиймаш;

– сылнымутан произведений сымыктышын посна ужашыже манмым умылымащ;

– сылнымутым тичмашнек авалтен налын вашлиймаш;

– сылнымутым уло шўм-чон дене умылаш тыршымаш;

– шке шонымым шот дене почын пуымаш да вашмушланыше енын: ушпогыжым пагалымаш.

Программе

5 класс

Литератур лудмаш да йылмым лывыртымаш (34 шагат)

Мом лудман

Калык ойпого. Марий да моло калыкын ойпогышт: йомак, муро, тушто, калыкмут, калык пале да мыскара.

Тыге ышташ ок йоро, а тыге лиеш да кўлеш. Сайым да удам ойыркалаш полшышо сынан почеламут ден ойлымаш-влак. Йоча-влакын тунеммаштышт, ваш-ваш келшымаштышт, пайдале тўшка паша ыштымаштышт, икте-весьлан полшымаштышт сай да удам ончыктымаш.

Элем пелен. Марий Элын илышыж гыч странице-влак. Марий кундемын ошкылжо, пашам йоратыше калыкше; лўмло енже-влак нерген почеламут, ойлымаш да статья-влак.

Паша – илыш негыз. Кугыен-влакын пашашт, тўрло профессийышт, икшыве-влакын вий шутымо пашашке ушнымашышт нерген сылнымут.

Марий калык пайрем-влак. Марий калыкын пайремже-влакым шымлымаш.

Пўртўс муру. Идалык жап-влак, шочмо пўртўс, кундемыштына ашныме вольык да илыше янлык-влак нерген почеламут, ойлымаш, статья-влак.

Пошкудо калык-влак. Руш, татар, чуваш да башкир калыкын сылнымутышт. Нине калыкын писатель ден поэтыштын мурсаскашт. Калык коклаште келшен илымашын кугу вий улмыжым ончыктымаш.

Аваем, аваем. Ныжыл кумылан ава-влак, нунын шке шочшышт верч тыршымышт да тургыжланымашт нерген почеламут, ойлымаш ден калыкмут-влак. Ешыште да пашаште тыршыше ўдырамашлан полеклыме моктеммут.

Тыныс лийже тўнямбалне. Армий, кугу сар годым фронтышто, тылыште калык-влакын патырлыкым ончыктымашт, кызгтсе жапыште тыныслык верч шогымаш нерген сылнымут.

Лўмло марий писатель-влак. М.Шкетанын, О.Шабдарын, К.Беляевын, М.Казаков ден И.Осминын сылнымут аршашышт.

Кўрылтде кутырымаш. Лудмо текстым логический ужаш-влаклан шеледымаш. Посна ужашын, тыгак пўтынь ойлышашын содержанияйже гыч эн кўлешым ойырен лукмаш. Лудмеке, планым ыштымаш, туныктышын полшымыж дене кўчыкемден каласкалымаш.

Каласкалымашке антоним ден синонимым пуртымаш, сылне ойсавыртыш дене пайдаланымаш: танастарымаш, сылнештарыме определений, вончештарыме значениян мут.

Наизусть тунемшаш почеламут-влак

Шабдар Осып. Кече, сай юж, яндар вўд.

И.Осмин Курымеш йоратена.

В.Сави. Паша.

М.Казаков. Марий мландына.

Йыван Кырля. Шошо кече шырата.

А.Бик. Партизанка Ольга Тихомирова.

В.Колумб. Шырчыкна.

И.А.Крылов. Шудышырчык ден Кутко.

М.Майн. Шочмо йылме.

Ю. Чавайн. Декабрь.

Д.Исламов. Шыже чия.

А. Букетов. Ава

А Федоров. Йоратем мый сылне телым.

Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш да ыштен моштышаш

Палыдыме текстым ик минут жапыште икымше пелий мучаште 55-60 мутым лудын шуктышаш, кокымшо пелийыште – 60-70 шомакым;

– лудмо годым сылнылык верч тыршышаш: логический паузым, ударенийым да интонацийым эскерышаш;

– текстын содержанияжым тичмашын але ойыркален каласкалышаш;

– геройым сўретлен ончыктышо мут ден ойсавыртыш-влакым палемдышаш;

– лудмо текст почеш планым чо%ышам да содержанияжым кўчыкын каласкален пуышаш;

– лудмо почеш шке шонымашыш пе%отыдемдаш манын, текст гыч ужашым лудын ончыктышаш;

- сылнымутысо геройын образшым лончылаш тўналшаш: персонажым автор могайым сўретлен, геройын илышыж гыч мо пале, персонаж могай, койыш-шоктышыжо пашаштыже, шонымаштыже да йылмыштыже кузе коеш, авторлан шкаланже геройжо келша але уке;

- герой нерген шке шонымашыжым каласен кодышаш але сочинений семын возен ончыктышаш;

- темлыме списке почеш, картотек дене пайдаланен, книгаг библиотекеште шке ойырен налшаш да лудшаш;

– 13 почеламутым наизусть палышаш.

Тунемме ий мучаште 3-шо классыште марий йылме дене йоча мом палышаш да ыштен моштышаш

Палыдыме текстым ик минут жапыште икымше пелий мучаште 55-60 мутым лудын шуктышаш, кокымшо пелийыште -60-70 шомакым;

-лудмо годым сылнылык верч тыршышаш: логический паузым, ударенийым да интонацийым эскерышаш;

- текстын содержанияжым тичмашын але ойыркален каласкалышаш;

- геройым сўретлен ончыктышо мут ден айсавыртыш-влакым палемдышаш;

- лудмо текст почеш планым чонышаш да содержанияжым кўчыкын каласкален пуышаш;

- лудмо почеш шке шонымашым пенгыдемдаш манын, текст гыч ужашым лудын ончыктышаш;

- сылнымутысо геройын образшым лончылаш тўналшаш: персонажым автор могайым сўретлен, геройын илышыж гыч мо пале, персонаж могай, койыш-шоктышыжо пашаштыже, шонымаштыже да йылмыштыже кузе коеш, авторлан, щкаланже геройжо келша але уке;

- герой нерген шке шонымашыжым каласен кодышаш але сочинений семын возен ончыктышаш;

- темлыме списке почеш, картотек дене пайдаланен, книгам библиотекеште шке ойырен налшаш да лудшаш;

- наизусть 13-15 почеламутым палышаш.

Тунемше мут ужаш-влакым: мутвожым, мутмучашым да суффиксым палышаш, ойлымаш ужаш гыч лўм мутым, пале мутым, глаголым, почеш мутым, главный член гыч подлежащий ден сказуемыйым да второстепенный член-влакым шинчышаш;

Марий йылме да литературлудмаш урок-влакым эртараш кўлшо материал

Тунемше-влаклан кўлыт:

- посна паша вер (парт, ўстембал, тўшка пашалан келыштарыме вер);

- тыглай тунемме ўзгар (ручка, тўрло тўсан карандаш, йыргешке мучашан вашкўзо, линейка, циркуль, ластик):

- программылан келшыше материал: кагаз (возышашлык, альбомный, аппликаций ден оригамим ыштышаш тўрло тўсан), картон (тыглай, тўрло тўсан), пластилин але шун, фольга, калька.

Туныктымо пашалан теве мо-мо кўлыт:

- мут чонымо модель-влак дене паша: мутын могай йўк гыч шогымыжым ончыктымаш (гласный, согласный, пушкыдо, пенгыде, пич, йонтыдо); мут да предложений чонымо схема-влак;

- гигиенический правил-влакым эскерымаш: тетрадым чын верандаш, парт коклаште тор шинчаш, шинча дене парт кокласе расстоянийым эскераш;

- графический чын шинчымашым пуашлан: висаш туныкташ, тўрло схемым лудаш да пашам ыштен мошташ; линейкым, циркульым, угольником кучылташ;

- тўналтыш информациейым мутер, учебник гоч налмаш да библиотекеyse каталог дене пайдаланен мошташ.

Лудмаш урокым эртараш кабинетыште теве мо лийшаш:

- мультимедийный компьютер;

- мультимедиапроектор;

5-ше классыште туземше-влакын шинчымашыштым аклыме нормо-влак

«5» отметке шыналтеш:

–туземше мом лудмыжым умыла, I пелийыште тичмаш мут дене чын лудеш, неле мутым слог дене лудеш; ик минутышто, шагал гын, 55 мутым лудын шукта; II пелийыште чыла мутым тичмашын лудын кертеш, ик минутышто, шагал гын, 60-65 мутым лудын шукта;

–текстым сылнын лудеш, логический ударений ден паузым ыштен мошта;

–изи текстым ужашлан шкевуя шеледа, тунжым ойыра, мо нерген лудмыжым каласкален пуа, грамматически чын ойла;

–предложенийыште мутын значенийжым умыла, герой-влакым да пуртусым суретлаш авторын кучылтмо мут ден ойсавыртышым шкевуя муэш;

–почеламутым наизусть сайын пала да сылнын каласкален мошта.

«4» отметке шыналтеш:

–туземше текстым умылен, сылнын, тичмаш мут дене, южо неле мутым слог дене лудеш, I пелийыште ик минутышто, шагал гын, 40 мутым лудын шукта; II пелийыште тичмаш мут дене лудеш, ик минутышто, шагал гын, 55 мутым лудын шукта, мутышто паузо ден логический ударенийым ыштымаште 1-2 йонылыш вашлиялтеш;

–лудмыжым каласкалыме, текстым ужашлан шеледыме, туныктышын кыштымыж почеш ойлымаште кылеш эпизодым мумо годым изирак 1-2 йонылышым ышта;

–мом лудмын тун шонымашыжым чын умыла, но раш каласен ок мошто;

–почеламутым наизусть пала, сылнын, каласкален кертеш, но южгунам изи йонылышым ышта (пачаш-пачаш ойла, паузым кужун шуя да молат)

«3» отметке шыналтеш:

–туземше слог дене лудеш, южо-мутым веле тичмашын лудын кертеш, I пелийыште ик минутышто, шагал гын, 35 мутым лудын шукта; II пелийыште тичмаш мут дене лудаш туналеш, ик минутышто, шагал гын, 50 мутым лудын шукта, 3-5 йонылышым ышта (буквам, слогым, мутым луга, лудде кода, верышт дене алмаштылеш, мутышто ударенийым йонылыш каласа);

–мом лудмыжым радам дене каласкала, тун шонымашым ойыра, текстым ужашлан туныктышын полшымыж дене шеледа, ойлымаштыже йонылышым ыштылеш, нуным туныктышын полшымыж дене веле торлата; почеламутым наизусть ойла, но сайын ок пале, ик йук дене лудеш.

«2» отметке шындалтеш:

–тунемше, йўкшым вашталтыде, слог дене лудеш, I пелийыште ик минутышто 30 мут наре лудын шукта; II пелийыште слог дене, южо мутым веле тичмашын лудеш, ик минутышто 50 мут наре лудын шукта;

–йонылыш деч шуко ышта; лудмыжым йонылыш каласкала, тўн шонымашым ойырен ок керт, текстым ужашлан ешартыш йодыш почешат шеледен ок мошто;

–почеламутым наизусть тўрыс каласен ок керт.

Тунемме ий мучко марий литератур урокым шеледымаш
(34 шагат)

Урок радам	Урокын темыже	Лудшаш произведений	Эртар. жап	Фактич. жап
Калык ойпого (4 шагат)				
1	Марий калык муро ден мыскара-влак	Марий калык муро –влак. Мыскара йоре		
2	Калыкмут ден тушто- влак Калык пале-влак. Мом ышташ ок йоро	Калыкмут- влак. Тушто –влак Калык пале –влак. Мом ышташ ок йоро		
3	Марий калык йомак -влак	Каза, тага да пырыс. Йуксо удыр. (Марий калык йомак-влак)		
4	Руш калык йомак –влак Вес элысе калыкын йомакше	Аленушка акаже ден Иванушка шольжо Шарль Перро. Йошкар Упш		
5	Внеклассный лудмаш. Тыге ышташ ок йоро, а тыге лиеш да кулеш			
Пуртус муро. Кенеж да шыже (5 шагат)				
6	Кенежым шарналтена	И.Осмин. Кенеж кечын; И.Васильев. Эныж погымо годым.		
7	Шортньо шыже тольо	А.Мичурин – Азмекей. Шыже; Д.Исламов. Шыже чия; М.Емельянов. Чеверын кенеж.		
8	Шыжым кайык –влакын илышышт	Ю.Чавайн Кайык –влак шыжым. Ю.Чавайн. Сентябрь К.Скворцов Чик- чирик (Йомак)		
9	Кугыен ден школьник – влакын шыжымсе пашашт	В.Косоротов. Паренге пасушто («Тура кугорно» повесть гыч ужаш)		
10	Шыжым янлык –влакын илышышт	М.Колосов. Изи шоншо В.Бианки. Меран, Кудыр, Маска да Йушто Кугыза		
11	Внеклассный лудмаш урок. Марий калык пайрем – влак			
Юзо теле (3 шагат)				
12	Телым вашлиймаш Теле йушто гынат, онай да сылне жап.	Дим.Орай. Первый лум. Ю.Чавайн. Теле В.Даль. Икияш кугыза (Туштан йомак).Ю.Чавайн. Декабрь		
13	Телым тазалыкетым пенгыдемде	А.Федоров. Йоратем мый сылне телым. И. Васильев. Водыр –уста ечызе.		

14	Кайык –влакын телымсе илышышт	В.Дмитриев. Киса. А.Ягельдин. Кайык устел И.Крылов Шудышырчык ден Кутко (басне)		
15	Внеклассный лудмаш урок. Паша – илыш негыз			
	Элем пелен (7 шагат)			
16	Шочмо мланде веле лишыл мыланем	Мутшо Д.Исламовын. Семже Ю.Евдокимов –Тойварсын. Марий Эл Республикын Гимнже И.Омин. Курымеш йоратена. С.Вишневский. Шочмо мланде		
17	Кундеметым тузате	Б.Данилов. Вуэтым саве. Мемнан ялна Г.Алексеев Эр		
18	Шочмо йылме –марий йылме Йоратыме «Ямде лий» газетна	М.Майн Шочмо йылме. Ю.Артамонов Марий муру. (Салтакын ойлымьжо) А.Горохов. Йоратем		
19	Шочмо элна сар жапыште	Н.Анхимкова.Кинде шултыш		
20	Кундемнан рудолаже	К.Васин.Йошкар-Ола. («Ший мундыра» книга гыч ужаш).В.Иванов Йошкар –Ола нерген муру.		
21	Кажнылан шке велже ямле	Я.Ялкайн Чорай В.Сави Кенеж йуд. Сылне пуртус лонгаште		
22	Марий калыкын лумло енже	Р.Беляйкина. Лумло туныктышо К.Васин В.А. Мухин- Сави		
23	Внеклассный лудмаш урок. Пошкудо калык-влак			
	Сылне шошо шыргыжале (3 шагат)			
24	Сылне шошо пуртус	Йыван Кырля. Шошо кече шырата. М. Казаков. Шошо В.Колумб.Шырчыкна. Ю.Чавайн. Май. В.Бианки. Шошо кунам туналеш?		
25	Космосыш ниго деч ончыч совет айдеме чонештен	М.Водопьянов. 108 минут Мланде деч ордыкте		
26	Сенымаш куштылгын толын огыл	В.Дмитриев. Сеныме кече. Ю.Артамонов. Мир		
27	Внеклассный лудмаш урок. Лумло марий писатель-влак			

Аваем, аваем! (3 шагат)				
28	Шочмо поро авана			
29	Аван чын полышкалышыже лийман			
30	Эн шерге айдеме тый улат, авай!			
31	Внеклассный лудмаш урок Лумло марий писатель-влак			
Тыныс лийже тунямбалне (2 шагат)				
32	Ниго мондалтын огыл, нимо мондалтын огыл	Б.Данилов Курымешлан чапнаже кодеш А.Мичурин –Азмекей. Кыраш гын кыраш! («Росон чодыраште»повесть гыч ужаш)		
33	Салтак –влакын патырлыкышт	А.Бик. Партизанка Ольга Тихомирова С.Вишневский Тушманым сенаш! Ю Корольков. Леня Голиков Г.Набатов Удырын патырлыкше К.Курашкевич.Кум эрге		
34	Иктешлымаш урок			